

Fenoménu rodinných firem se Stanislav Servus z advokátní kanceláře Dvořák Hager & Partners věnuje intenzivně už několik let. Jako advokát při spolupráci s podnikateli zjistil, že obvykle rodiny řeší rozsáhlé a kvůli spleti rodinných a příbuzenských vztahů i velice složité otázky.

Rodinné firmy potřebují speciální poradenství

Začal se zajímat, jak v zahraničí fungují poradenské služby pro rodinné firmy v jednotlivých fázích jejich vývoje. Zaujalo ho to natolik, že se aktivně podílel na osvětě v této oblasti u nás. A jelikož u nás kromě právního vzdělání žádné další specializované studium pro tento druh poradenství neexistuje, pustil se do studia mezinárodních kurzů zaměřených na poradenství pro rodinné firmy. Jako zatím jeden z mála v ČR získal za úspěšné absolvování kurzů dva certifikáty americké prestižní organizace Family Firm Institute.

„My v Česku rodinné firmy stále ještě vnímáme přes první generaci zakladatelů, která v současné době řeší zejména nástupnictví. Přitom nástupnictví zdaleka není celá oblast poradenství pro rodinné podnikání,“ říká Stanislav Servus, který připravil

ve spolupráci s epravo.cz web majitelefirem.cz, který má být platformou poznatků, příkladů z praxe a zkušeností v oblasti rodinného podnikání.

Proč jste se rozhodl připravit web s tematikou rodinných firem?

Potkávám se s podnikateli a zjišťuji, že jim chybí informace a osvěta, jak vést a spravovat rodinné podniky, postrádají odborná doporučení, ale i sdílení zkušeností s jinými majiteli, jak je možné propojit vlastnictví podniku s rodinou. Cílem tohoto webu je, aby si majitelé uvědomili, co je čeká, jak to probíhá v zahraničí, jaké tam mají rodinné firmy zkušenosti, ale i problémy, aby se rozvoje rodinného podnikání nebáli.

Chtěl bych též, aby jim informace na webu pomáhaly při výběru poradců, kteří pro ně mohou být

Podle zahraničních expertů i zkušeností majitelů rodinných firem v cizině je vhodné už poměrně brzy po stabilizaci podniku vytvořit určitou vlastnickou strategii, stanovit si cíle, na nichž se dohodnou všichni členové rodiny. To je klíč, aby firma prosperovala.

důvěryhodnými průvodci v různých fázích rodinného podnikání.

Co vás jako právníka advokáta přivedlo k rodinným firmám?

Velmi často jako právníci radíme podnikatelům při prodeji firmy nebo při nákupu firem. Setkáváme se tak přímo s konkrétními problémy majitelů rodinných firem. V roce 2012 jsem si po přečtení několika článků v zahraničním tisku uvědomil, že rodinné firmy jsou v řadě zemí základem ekonomiky a že lze čerpat konkrétní inspiraci třeba od našich sousedů – Německa, Rakouska, a pomoci tak českým podnikatelům rozvíjet jejich podnikání, aby i u nás rodinné firmy začaly být motorem ekonomiky.

Kromě toho dlouhodobě spolupracujeme se společností Hopi, která původně měla právě i němec-

ROZHOVOR

kého společníka, a též vyložené německými klienty, a tak mám další možnost porovnávat situaci tohoto podnikání v Německu a v Česku.

V roce 2012 jsme s měsíčníkem Právní rádce uspořádali jeden z prvních kulatých stolů u nás na toto téma. A při přípravě této akce mě to začalo víc a víc zajímat a bavit. Ten obor se pro mě stal nejen pracovní záležitostí, ale i koníčkem. A také jsem pochopil, že v Česku řešíme pořád jen jednu část rodinného podnikání – nástupnictví, předávání majetku. Přitom rodinná firma má fázi více a všechny potřebují být správně, a to nejenom právně ošetřeny. Tomu se zatím u nás bohužel nikdo pořádně nevěnuje.

Jak tedy podle zkušeností ze světa rozvíjet rodinnou firmu, aby byla dlouhodobě úspěšná?

Nástupnictví je ve vedení rodinné firmy jen jedna část – jedna životní fáze. Jistě, zakladatel, když začíná budovat firmu, tak se trápí s řadou problémů a nemá moc času přemýšlet, co vše pak bude dál. V Česku, když vznikaly před 20 lety první (rodinné) firmy, nebyl čas ani ekonomické podmínky na nějaké promyšlené koncepty. Ale podle zahraničních expertů i zkušeností majitelů rodinných firem v cizině je vhodné už poměrně brzy po stabilizaci podniku vytvořit určitou vlastnickou strategii, stanovit si cíle, na nichž se dohodnou všichni členové rodiny. To je často klíč k tomu, aby firma prosperovala i v delší budoucnosti.

V rodině vlastníků by se proto měli nejdříve dohodnout, jaká je jejich představa o rodinném podnikání dál. Jaká má každý člen očekávání. Firma tak může být třeba jen projekt zakladatele, který nechce zatěžovat rodinu, dosáhne nějakých svých cílů, firmu prodá a na rodinu převede správu získaného majetku. Ale také to může dopadnout tak, že rodina si přeje, aby podnikání, třeba v jiném segmentu, dál pokračovalo a bude ho v budoucnu realizovat syn či dcera nebo někdo jiný z rodiny. ▶

► Uvedu zde příklad Leoše Novotného st., který vybudoval firmu Hamé, úspěšně ji prodal a jeho syn využil majetku jako kapitálu k rozjezdu podnikání v naprosto jiném oboru. Na začátku je tedy velmi důležitá dohoda rodiny ohledně očekávání jejích členů.

Co se týče následného právního nastavení, to samozřejmě záleží na představách a preferencích klientů, ale v případě, kdy existuje shoda mezi dotčenými osobami, tak toto většinou nebývá problematické.

Jak takové poradenství pro rodinné firmy funguje v zahraničí?

Tam se uvažuje o rodinném podnikání dlouhodobě a majitelé si na řešení specifických otázek „rodinné vlastnictví“ najímají specializované poradce. Často se jedná s trochou nadsázky o jakési důvěrníky, kteří rodinné vztahy a prostředí znají do detailu.

Firmy, které opravdu chtějí v podnikání pokračovat, také vždy potřebují určitý delší čas na to, aby si v rodině vyjasnily, jaké jsou vlastně ty dlouhodobé cíle členů rodiny. A ty je pak vhodné definovat, třeba i formou smlouvy či tzv. rodinné ústavy, a zakomponovat i do pravidel fungování firmy. Významný americký expert na rodinné firmy Ivan Lansberg tuto společnou představu – vizi, na níž by se měli všichni v rodině pokud možno dohodnout a měli ji sdílet, jako společný sen (Shared Dream).

Zahraniční odborníci na rodinné podnikání zdůrazňují, jak důležité je také vytvořit v rodině společnou vizi. Od ní se pak odvíjejí další kroky a cíle. Od těchto cílů pak můžete jako právník poradce začít s rodinou nastavovat hodnoty a pravidla fungování firmy. My se zatím v Česku jako právníci dostáváme často spíš do situace, že rodiny po nás chtějí zformulovat do smluv pravidla, na kterých ale nebývá v rodině shoda. Jde o pravidla vnucená a to dříve či později vyvolává v rodině napětí, konflikty, emotivní a vyhročené vztahy.

Právě vztahy v rodinných firmách bývají asi tím nejcitlivějším

a nejsložitějším problémem, když se řeší majetkové záležitosti.

Poradce, který s majitelem firmy pracuje, to musí mít stále na paměti. Rodinná firma představuje složitý, ať už větší, či menší organismus, s komplikovanou sítí vazeb a vztahů. Musíte jim jako poradce umět naslouchat, snažit se ty vztahy a názory vnímat, chápat je a teprve pak nabízet doporučení. Vystupujete často v roli facilitátora.

V USA se například jedné rodinné firmě a jejím problémům mnohdy věnuje skupina odborníků z více oborů. Ideální poradce musí být tak trochu psycholog, kouč, facilitátor, má-li rodinu provést jednotlivými fázemi vývoje firmy, kterou vlastní. Specializovaný poradce je pak často do značné míry projektovým manažerem, který pomáhá zapojovat specialisty z rozdílných oborů, jako je právo, psychologie, daně, správa majetku atd.

Jaké služby tedy můžete vy jako právní expert nebo vaši kolegové a zkušení právníci v zahraničí rodinné firmě nabídnout?

Odbornou poradenskou službu pro každou fázi vývoje jejich firmy. Poradenství v tomto oboru je velmi specifické, není to suchá právníčina, kdy sepisujete standardní smlouvy o převodu akcií, o prodeji firmy, o holdingu apod., ale je to snaha o pochopení, jak ta konkrétní rodina funguje, jaké jsou v ní rodinné vztahy.

Měl byste umět pracovat s genogramem, dělat si určitý mikroaudit rodinných vztahů atd. V zahraničí mezi to standardně patří i vhodné nastavení komunikace mezi osobami, které ovlivňují fungování rodiny a rodinné firmy, tedy dětmi, manželkami, snachami, synovci, neteřemi... i dalšími příbuznými. Obvykle totiž ta komunikace mívá i různé „mouchy“, lidé v rodině mají rádi toho či tu, ale nemusí onoho a tamtu, a komunikace vážne nebo schází docela.

Pro komunikaci i řešení všech problémů je podmínkou osvěcený vlastník, který pochopí, že je třeba být otevřený názorům dalších členů rodiny a že jeho vlastní předsta-

Americký expert Kelin Gersick říká, že poradci by neměli být řešitelé, ale pouze tzv. capacity builders. Jako poradci otevíráme rodině oči a pomáháme jí nastavit si vnitřní pravidla, aby se co nejlépe rozhodla, jak postupovat a naložit s majetkem, pokud chce zachovat rodinnou firmu.

va o budoucnosti firmy a rodiny nemusí být správná a funkční, a případně zapojí odborníka – poradce s potřebnými znalostmi v oblasti rodinných firem, kterému věří.

V Česku k rodinnému podnikání velká osvěta bohužel zatím neprobíhá. Chce to zkrátka čas a jistě i u nás srovnáme krok se zahraničím. Někteří majitelé zkusí své problémy řešit sami, když nenachází jiné služby v této oblasti, někteří uvěří přesvědčování rozličných poradců, že nejlepší je firmu prodat, proměnit v holding nebo vložit do světeckého fondu. Ale zapomenají, že nejprve je třeba se v rodině domluvit, které řešení je pro členy rodiny nejpříjemnější.

Nemůžete uvést nějaký konkrétní příklad z praxe?

Znám příklad ze zahraničí, kdy otec vložil vybudovaný majetek do nadace, děti se naštvaly, protože počítaly s tím, že budou v podnikání pokračovat. O majetek se s nadací dokonce soudily, ale výsledkem byly pouze náklady a poškození vztahů v rodině i firmě. Odborný právní poradce by měl umět nabídnout na základě poznání toho, jak rodina funguje, různá řešení a požadovat, aby o nich členové rodiny jednali a na něčem se shodli.

Děláme vlastně edukaci rodiny, aby si uvědomila, co vše může využít a jaké to má výhody nebo nevýhody. Uvedu amerického experta Kelina Gersicka, který říká, že poradci by neměli být řešitelé, ale pouze tzv. capacity builders. Jako poradci otevíráme rodině oči a pomáháme jí nastavit si vnitřní pravidla, aby se co nejlépe rozhodla, jak postupovat, jak naložit s majetkem, pokud chce zachovat rodinnou firmu.

Rozumím tomu dobře, že pro poradce rodinných firem vystudovat právo nestačí?

Znalost práva je výborný základ, ale na to je třeba nabalovat další poznatky a zkušenosti z jiných oborů. Američani i Němci kladou v poradenství pro rodinné firmy velký důraz na edukaci, vysvětlování rodině, proč je třeba dlouhodobě uvažovat, jak rozvíjet firmu nebo

spravovat majetek. Získat znalosti, jak tuto edukaci v rodinách dělat, lze v řadě specializovaných kurzů v zahraničí. V USA kupříkladu zahrnuje poradenství pro rodinné firmy pestrá směs odborností. Poradce tam dělají často psychologové, ekonomové, právníci, kteří vystudují další odbornosti, aby se mohli odpovědně věnovat rodinným firmám. A vy jako poradce jen nabízíte možnosti, rodina se na některé z nich musí shodnout. Už zmíněný Gersick řekl, že nejpodstatnější v tomto oboru je naslouchat, prezentovat možná řešení a je na rodině, jak se rozhodne a co udělá. Rolí poradce je rodinu posouvat, nastavovat jednotlivé procesy k řešení uvnitř té rodiny.

Jak u nás s takovým poradenstvím ale začít v praxi, když rodiny zřejmě čekají ta hotová zázračná řešení?

Pomáháme třeba tím, že v současné době pro některé rodiny vytváříme tzv. rodinnou ústavu, to je dokument, který vymezuje základní hodnoty a principy, na jejichž základě chce ta rodina fungovat. Některé rodiny totiž chtějí identifikovat, co je spojuje, a zformulovat to písemně. Dost to pak usnadňuje komunikaci v rodině, jednotliví členové si uvědomí, co je spojuje. Přitom důležitý není výsledek – to, co pak napíšete na papír, ale proces utváření té ústavy.

I zahraniční experti říkají, že než dokument samotný je mnohem důležitější příprava toho dokumentu, proces, kdy komunikujete s rodinou a kdy uvnitř rodiny o tom probíhá komunikace.

Vy jste vystudoval právnickou fakultu. Kde se ale lze tomu všemu, co potřebujete pro komplexní poradenství rodinným firmám, naučit?

Jelikož tady pro poradenství rodinným firmám žádné další vzdělávání zatím neexistuje, prošel jsem si nabídku zahraničních institucí, které podobné kurzy nabízejí. A také jsem se ptal kolegů, zda o něčem nevědí. Narazil jsem na kurz pořádaný Family Firm Institutem v USA, který

mi doporučil i kolega David Krajíček, jenž jeden kurz sám absolvoval.

Jde o organizaci, která sdružuje vědce a poradce pro tuto oblast a která před několika lety vytvořila modulový vzdělávací kurz pro poradce v oblasti poradenství rodinným firmám a správu majetku. Vystudoval jsem v průběhu jednoho roku dva kurzy týkající se právě poradenství v oblasti rodinných firem – základní úroveň a úroveň pokročilou.

Jak konkrétně studium probíhá?

Jde o distanční on-line studium v angličtině, kdy procházíte několika moduly s případovými studiemi. Musíte k tomu nastudovat penzum odborné povinné i doporučené literatury a na konci modulu vždy skládáte assessment – zkoušku.

Témata, kterými se zabýváme, jsou nejrůznější – motivace, fungování rodinné firmy, práce s genogramy, moderní trendy rodinného podnikání, závislosti. Máte svého tutora, s nímž komunikujete – on vám v průběhu kurzu zadává otázky a i vy se ho můžete na cokoli ptát. Každý kurz je zakončen webinářem, kdy s kolegy v týmu řešíte společně konkrétní case study. Kurz je zakončen mezinárodní konferencí.

Pro mě bylo velice zajímavé, že jsem se na závěr kurzu účastnil konference v Londýně. Právě seminář, který probíhal v Londýně, byl zaměřen na pomůcky pro poradce – primárně na nástupnictví. Téma moderoval americký expert, který je partnerem ve firmě založené jedním ze zakladatelů tohoto odvětví, prof. Davisem. Úžasné je, že se setkáváte se zkušenými lidmi z celého světa – od Austrálie přes Saúdskou Arábii, Asii či Evropu a Ameriku.

Velkou výhodou této organizace je otevřenost. Objevíte, že všude ve světě se řeší stejné problémy, že zázračná řešení neexistují – někdy se rozpadne rodina dvou bratrů kvůli majetku, jinde v klidu fungují firmy se sty rodinnými akcionáři. Také si uvědomíte kulturní rozdíly, které hrají ve vedení rodinných firem také významnou roli. Velmi inspirativní konference.

Co vám studium přineslo?

Studium je nesmírně obohacující, i když není lehké, vyžaduje spoustu času, vnitřní disciplínu a trpělivost, energii i značnou finanční investici. Získáte vhled do oboru, přístup k odborným materiálům. Obrovským přínosem tohoto studia je možnost navázat kontakty s odborníky na celém světě a sdílet s nimi jejich zkušenosti. Kdykoliv se lze s nimi spojit a probrat problém, který potřebuji vyřešit. ■

alena.kazdova@economia.cz

STANISLAV SERVUS

Je advokátem a společníkem advokátní kanceláře Dvořák Hager & Partners. Dlouhodobě se věnuje problematice rodinných firem, jejich vedení i vlastnictví, problematice nástupnictví i problematice tzv. family business governance. Na dané téma pravidelně publikuje v českých médiích, přednáší a pořádá setkání podnikatelů. Stanislav Servus je absolventem speciálního vzdělávacího programu organizace Family Firm Institute (jejímž je členem) a držitelem Certificate in Family Business Advising a Advanced Certificate in Family Business Advising. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a dále postgraduálně studoval na univerzitě v Řezně ve Spolkové republice Německo (LL.M.).